

UOT 32

S.T.Ələsgərova
Bakı Dövlət Universiteti
sara_aleskerova@mail.ru

ABŞ-da AZƏRBAYCAN LOBBİSİNİN FƏALİYYƏTİ

Açar sözlər: *Azərbaycan lobbisi, ABŞ xarici siyasəti, ABŞ konqresi, Azərbaycan diasporu, Azadlığı Müdafiə Aktı"-na 907-ci düzəliş*

Məqalədə ABŞ-da Azərbaycan diasporu və lobbicilik fəaliyyətindən bəhs edilmişdir. Eyni zamanda məqalədə Amerikadakı Azərbaycan lobbisi fəaliyyətinə əngəl törədən amillər və uğurlu lobbicilik strategiyası üçün gələcək perspektivlər təhlil edilmişdir. Məqalədə Amerika xarici siyasət arenasında bu sahədə ən böyük itkilərimizdən biri olan “Azadlığı Müdafiə Aktı” və ona 907-ci əlavənin (Kerri düzəlişi) qəbul edilməsi ətrafında aparılan lobbisi fəaliyyətlərinə də yer verilmişdir.

S.T.Алескерова

ЛОББИСТСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНА В США

Ключевые слова: *Азербайджанское лобби, внешняя политика США, Конгресс США, Азербайджанская диаспора, 907-я поправка к Закону о защите свободы*

Азербайджанская диаспора и лоббистская деятельность в США обсуждается в этой статье. В то же время в статье были проанализированы факторы, препятствующие лоббистской деятельности Азербайджана в Соединенных Штатах и будущие перспективы для успешной лоббистской стратегии. Одна из наших самых больших потерь в этой области – «907-я поправка к Закону о защите свободы» (поправка Керри) и лоббистская деятельность вокруг его принятия также были исследованы в этой статье.

S.T.Aleskerova

THE LOBBYING ACTIVITIES OF THE AZERBAIJAN IN THE USA

Keywords: *Azerbaijani lobby, US foreign policy, US Congress, Azerbaijani diaspora, the 907th Amendment to Freedom Protection Act*

Azerbaijani diaspora and lobbying activities in the USA were discussed in this article. At the same time, the article analyzed the factors hindering Azerbaijan's lobbying activities in the United States and future perspectives for a successful lobbying strategy. One of our biggest losses in this area the 907th amendment to Freedom Protection Act (the Kerry Amendment) and lobbying activities around its adoption also were investigated in this article.

ABŞ-da Azərbaycan lobbi qrupları və diaspor fəaliyyətindən bəhs etməzdən öncə qısaca tez-tez bir-biri ilə eyniləşdirilən “diaspor” və “lobbi” terminlərinin fərfinə nəzər salaq. Diaspor fəaliyyəti ilə məşğul olan təşkilatlar, fəaliyyətdə olduğu ölkədəki soydaşlarının da xidmətlərindən istifadə edərək soy-kökünün bağlı olduğu ölkəni təbliğ edər, tanıtıdır, müxtəlif tədbirlər təşkil edərək soydaşları bir yerə yığa, adət-ənənənin qorunmasına çalışa bilər ki, bura Novruz bayramı, Həmrəylik günü, Milli Nar festivalı və s. aiddir. Diaspor fəaliyyəti geniş anlayışdır; bura həmçinin doğma dilində məktəblərin təşkili, musiqimizin, incəsənətimizin, xalçaçılıq, dulusçuluğumuzun təbliği və s. daxildir. Lobbiçilik isə tam fərqli, sırf siyasi fəaliyyət növüdür. Lobbiçilik dövlət və qanunverici orqanların qəbul edəcəyi qərarlara öz xeyrinə təsir etməkdir. Lobbiçilik fəaliyyəti diaspor quruculuğundan sonrakı daha təkmilləşmiş mərhələdir. Odur ki, Azərbaycanın bütün diasporları lobbiçiliklə məşğul olmağa hələ hazır deyil [1, s.7-9].

Bu gün 50 milyon sayı olan dünya azərbaycanlılarının 10 milyonunun diaspor təşkil etməsinə baxmayaraq real olaraq bu diaspor fəaliyyətini bir addım önə aparıb “bizim güclü lobbimiz var” ifadəsini cəsarətlə deyə bilmirik. Bəli, biz deyə bilərik ki, güclü, vətəninə kökdən bağlı diasporumuz var. Lakin onu da etiraf etməliyik ki, onlar yaşadıkları dövlətlərin siyasətinə, yerli ictimai rəyə təsir etmək, aktiv lobbiçilik siyasəti yürütmək qüdrətində deyillər, passivdilər, dövlətin vacib siyasətində iştirak etmirlər.

Məlumdur ki, tarixi ərazilərində yaşayan, hər hansı mühacirət faktı baş vermədən, yalnız müəyyən ictimai-siyasi hadisələrin gedişində yaranan sərhəd dəyişmələri nəticəsində xarici ölkə vətəndaşlarına çevrilmiş həmvətənlərimiz – İranda, Gürcüstan və Rusiya Federasiyasının Azərbaycanla həmsərhəd rayonlarında yaşayan etnik azərbaycanlılar diaspor hesab olunmur. Dünyanın digər ərazilərinə - Amerika qitəsinə (1300000 nəfər), Avropa qitəsinə (1500000 nəfər), Afrika qitəsinə (1200000 nəfər), Asiya qitəsinə (3250000 nəfər), Türkiyəyə (3000000 nəfər), Avstraliya qitəsinə və Okeaniyaya (10000 nəfər) müxtəlif zamanlarda köç etmiş soydaşların sayı 10 milyondan artıqdır və bu rəqəm ekspertlərin rəyinə görə, Azərbaycan diasporunun ümumi sayı kimi qəbul edilə bilər [7].

Çar Rusiyasının Qafqazda apardığı antimüsəlman və antitürk siyasəti, 1905-1906, 1918-ci illərdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdikləri qanlı qırğınlar, Qafqazda Çar Rusiyasının antimüsəlman, antitürk siyasəti insanları didərgin salmağa, regionda azərbaycanlı əhalinin üstün mövqeyinin zəiflədilməsinə yönəldilmişdir [8].

Ayrı-ayrılıqda fəaliyyət göstərən çoxsaylı cəmiyyət və birliklər iş birliyi naminə bir araya gələrək Azərbaycan federal birlikləri yaratmağa başladılar. Bunların sırasında Ümumrusiya Azərbaycan Konqresini, Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresini, Rusiya Azərbaycanlılarının Federal Milli-Mədəni

Muxtariyyətini, Almaniya-Azərbaycan cəmiyyətləri Federasiyasını, İsveç-Azərbaycan Federasiyasını, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Özbəkistan azərbaycanlılarının "Turan" Konqresini və Qırğızıstanda "Azəri" İctimai Birliyini nümunə göstərmək olar. Bu cəmiyyət və birliklər fəaliyyət göstərdikləri ölkələrlə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı, həmvətənlərimizin təşkilatlanması, onların tarixi Vətənləri ilə əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi sahəsində əhəmiyyətli işlər görə bilmişdilər [9].

Azərbaycan diasporunun bazasını XIX əsrdə başlayan, XX əsrdə daha da mütəşəkkilləşmiş mühacirət hərəkatları təşkil edir. Azərbaycan mühacirətinin tarixi başlıca olaraq əsas üç böyük mərhələdən keçir:

1. XIX əsrin əvvəllərindən Rusiya-İran, Rusiya-Osmanlı müharibələrində Azərbaycanın parçalanmasından XX əsrin əvvəllərinə, yəni Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına qədər;

2. XX əsrin əvvəllərindən AXC süqutundan həmin əsrin 70-ci illərinə Şimalda Sovet rejiminin zəifləməsinə, Cənubda şah rejiminin süqutuna qədər;

3. XX əsrin 80-ci illərindən sonrakı dövr [6, s.120].

4. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanlıların sırf ABŞ-a mühacirət etməsi prosesi də uzun tarixi yol keçmiş və bir neçə mərhələdən ibarətdir. Amerika qitəsində məskunlaşmış azərbaycanlıların əksəriyyətini İrandan miqrasiya etmiş soydaşlarımız təşkil edir. 1970-ci ildən etibarən Türkiyədə, 1991-ci ildən etibarən isə Azərbaycandan bir qisim soydaşlarımız bu qitəyə axın etməyə başlamışlar. Bu proseslər ABŞ-da Azərbaycan diasporunun tərkibinə və sosial-iqtisadi fəaliyyətinə öz təsirini göstərmişdir. ABŞ-a mühacirət edən azərbaycanlıların bu tarixi prosesi şərti olaraq aşağıdakı mərhələlərə bölünmüşdür:

- Azərbaycan Demokratik Respublikasının süqutundan sonra XX əsrin 20-ci illərində azərbaycanlıların ABŞ-a mühacirəti (1918-1920-ci illər);

- II Dünya müharibəsindən sonra azərbaycanlıların ABŞ-a mühacirəti; Cənubi Azərbaycan azərbaycanlılarının ABŞ-a mühacirəti (50-90-cı illər);

- 50-90-cı illərdə SSRİ-nin dağılmasından sonra azərbaycanlıların ABŞ-a mühacirəti.

Birləşmiş Ştatlara azərbaycanlıların mühacirəti rəsmi olaraq əsasən XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindən qəbul olunur. Çünki, ABŞ-a mühacirət edən azərbaycanlılar məhz bu dövrdən etibarən qeydiyyatda düşməyə başlayırdılar [2,s.3-5].

Azərbaycanlıların ilk mühacirəti dərəbəy həyat tərzindən, uzun zaman davam edən müharibələrdən qurtararaq müasir dünyaya qovuşmaq, Şərq mədəniyyətini Qərbə daşımaq, Qərb mədəniyyətinə yiyələnmək istəyinin nəticəsi olub prinsip etibarilə yeni dünyagörüşlü ziyalıları əhatə edirdi. A.Bakıxanov, M.Ş.Vazeh, M.F.Axundov, M.Şahtaxlı, C.Məmmədquluzadə və

b. müxtəlif dövrlərdə Cənubi Qafqazın (Zaqafqaziyanın) inzibati-mədəni mərkəzi olan Tiflisdə məskunlaşmış, geniş milli-mədəni, ideoloji mühit yaratmışdılar. “Şərqi-Rus” qəzeti, “Molla Nəsrəddin” jurnalı burada nəşr olunmuşdu. Sonrakı dövrlərdə AXC-nin süqutu və səngimək bilməyən sovet-kommunist repressiyaları 50 mindən artıq azərbaycanlı Türkiyəyə köçməyə məcbur etmişdir. Həmin dövrdə mühacirət edənlərin içində süqut etmiş Cümhuriyyətin rəhbərləri də vardı. Türkiyəyə köçmüş mühacirlərin çoxu oradan Fransa, Almaniya, ABŞ kimi Qərb ölkələrinə axın etmişlər [6, s.120-121]. M.Ə.Rəsulzadənin 1949-cü il fevralın 1-də Türkiyənin Ankara şəhərində “Azərbaycan Kültür Dərnəyi”ni təsis etməsi Azərbaycan diasporunun təşkilatlanması sahəsində atılmış böyük bir addım oldu. 1956-cı ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə milli təhlükəsizlik naziri işləmiş Nağı bəy Şeyxzamanlının oğlu Saleh bəy Şeyxzamanlı ABŞ-ın Nyu-Cersi ştatında “Amerikanın Azərbaycan cəmiyyəti”ni təsis etmişdir. Sonradan bu cəmiyyətə Saleh bəy Şeyxzamanlının nəvəsi Tomris Azəri rəhbərlik etməyə başlamışdır. 1988-ci ildə Moskva şəhərində yaradılan “Ocaq” Mədəniyyət Mərkəzi elə həmin il Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulmasının 80 illiyini qeyd etməklə ideoloji cəhətdən cəsarətli addım atmış oldu [6, s.122].

Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1991-ci il dekabrın 31-dən etibarən qeyd edilən Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü soydaşlarımız arasında birlik və həmrəyliyi reallığa çevirirdi. Artıq diaspor quruculuğu tarixində yeni bir mərhələ başlayırdı. Azərbaycan diaspor quruculuğu sahəsində yaranan cəmiyyətlərin işini əlaqələndirmək istiqamətində ilk cəhd 1997-ci ildə ABŞ-ın Los-Anceles şəhərində təsis olunan Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin (DAK) yaradılması olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının hələ müstəqil olmadığı, lakin sovet rejiminin süquta doğru getdiyi illərdə dövlət tərəfindən yaradılmış Azərbaycan Mədəni Əlaqələr Cəmiyyəti (“Vətən” cəmiyyəti) dünya azərbaycanlılarının birliyi naminə xeyli işlər görsə də, bu yolda daha əsaslı addımlar Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra atılmışdır. Azərbaycan diaspor quruculuğu siyasətinin əsasında aşağıdakı prinsiplər dayanır:

- dünya azərbaycanlıları müstəqil Azərbaycan Respublikasına özlərinin ata yurdu, Ana Vətəni kimi yanaşmalı, onun inkişafı üçün əllərindən gələnləni köməkliyi əsirgənməməli;

- azərbaycanlılar yaşadıkları ölkənin ictimai həyatında fəal iştirak etməli, tarixən mənsub olduqları milli-mənəvi dəyərləri qoruyub saxlamaqla yanaşı, həmin ölkənin qayda-qanunları çərçivəsində öz istədikləri kimi yaşamağa çalışmalı;

- azərbaycanlılar dünyanın harasında yaşamaqlarından asılı olmayaraq azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında birləşməli, milli mütəşəkkil birlik göstərməli;

• azərbaycanlılar milli mənəvi dəyərləri qoruyub saxlamalı, təbliğ etməli və eyni zamanda ümumbəşəri dəyərlərə də yiyələnmişdirlər

2001-ci il noyabr ayının 9-u və 10-da Bakıda ümummillil lider Heydər Əliyevin iştirakı ilə Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayının keçirilməsi bu yolda atılan addımlardan ən önəmlisi oldu. Qurultayda çıxışı zamanı ümummillil lider qeyd edirdi ki, bütün dünyaya səpələnmiş azərbaycanlıların birliyi, həmrəyliyi həm müstəqil Azərbaycan dövləti, həm də dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlılar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir [2, s.4]. 5 iyul 2002-ci ildə Prezident H.Əliyevin fərmanı ilə Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsi yaradıldı. 27 dekabr 2002-ci ildə isə Milli Məclis "Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlılarla bağlı Dövlət Siyasəti haqqında" qanun qəbul etdi. Azərbaycan xalqının ümummillil lideri H.Əliyevin milli diasporun yaradılması uğrundakı ardıcıl, məqsədyönlü mübarizəsini bu gün Azərbaycan Prezidenti İ.Əliyev uğurla davam etdirir. Onun təşəbbüsü ilə 16 mart 2006-cı ildə Bakıda keçirilən Dünya Azərbaycanlılarının II qurultayı diaspor quruculuğu prosesində növbəti mərhələ oldu. Dünyanın böyük ölkələrində çoxsaylı məskunlaşmış azərbaycanlıların yaratdıqları cəmiyyətlərin hələ I qurultaya qədər bütöv təşkilatlar halında birləşməsi hərəkatı (məsələn, 1996-cı ildə Almaniya-Azərbaycan Cəmiyyətləri Federasiyasının, 1999-cu ildə Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin, 5 mart 2001-ci ildə Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresinin yaradılması) get-gedə güclənir. Türkiyə Azərbaycan Dərnəkləri Federasiyasının (2004) təsisi bu hərəkatın davamı idi.

2008-ci ildə 19 noyabr tarixli Prezident Sərəncamı ilə Xarici Ölkələrdə yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin əsasında Diasporlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi yaradıldı. Komitənin əsas məqsədi lobbil fəaliyyəti və diasporlarla iş üzrə vahid dövlət siyasətini formalaşdırmaqdır. Bu qurum Azərbaycan Diasporunun lobbil fəaliyyətinə keçməsi, müxtəlif ölkələrdə Azərbaycan Lobbisinin yaradılması üçün məqsədyönlü addımlar atır. Son illərdə xaricdə yaşayan həmvətənlərimiz milli-mədəni yöndə təşkilatlanmağa başlasalar da, təəssüf ki, xarici siyasətdəki fəaliyyətləri barədə eyni sözləri deyə bilmirik. Çünki bu sahədə lazimi tədbirlərin görülməməsinə görə zamanında bir çox itkilərimiz olub. "Azadlığı Müdafiə Aktı" və ona 907-ci əlavənin (Kerri düzəlişi) qəbul edilməsi ən böyük itkilərimizdən biri hesab olunur [3, s.248].

O zamanlar lobbilçilik qanunla tənzimlənmirdi və lobbilçilik termin kimi elmi və hüquqi sənədlərdə qeyd edilmirdi. 1991-ci ildən sonra qeyd etdiyimiz kimi, lobbil anlayışında dərin boşluq var idi və qeyri-peşəkarların lobbil yaratmaq cəhdləri uğursuzluqla nəticələnirdi. Bu hadisələrin gedişində Azərbaycan ilə Birləşmiş Ştatlar arasında olan anlaşılmaz və ziddiyyətlərdən məharətlə istifadə edən erməni lobbisi 1992-ci ildə oktyabrın 24-də konqresin

102-ci sessiyasının qəbul etdiyi və keçmiş Sovetlər Birliyi Respublikalarından Azərbaycandan savayı digər 12 respublikasına (Ermənistan, Ukrayna və s.) demokratiyanın inkişafı və bazar iqtisadiyyatına keçid məqsədilə 460 milyon dollar həcmində yardım nəzərdə tutan "Azadlığı Müdafiə Aktı" və ona 907-ci əlavənin (Kerri düzəlişi) qəbul edilməsi oldu. Ölkə prezidenti Corc Buş Senatın ona təqdim etdiyi "Freedom Support ACT-S2532; P.L. 102-SN23" sayılı qanun layihəsini Massaçüest ştatından seçilən Con Kerrinin təqdim etdiyi layihənin qəbul olunmasına Kapitolu zirvəsində 535 nümayəndədən Mak Konnel, Luçar xanım Ksembium, Skenford və bir neçə şəxs etiraz bildirsə də, onların sayının az olması və erməni lobbisinin gücü öz işini gördü. Əlbəttə ki, real Azərbaycan həqiqətləri barədə məlumatlandırılmayan Amerika ictimaiyyətini yanlış informasiya ilə təmin edən ermənilərin güclü fəaliyyəti dövründə pərakəndə halda fəaliyyət göstərən, tərkibi əsasən cənublu soydaşlarımızdan ibarət olan və ən başlıcası isə, Azərbaycan respublikası ilə sabit əlaqəyə malik olmayan və özü də mərkəzdən heç bir real dəstək almayan Azərbaycan diaspor təşkilatlarının lobbiləşdirmə kampaniyası barədə danışmağa dəyməz.

Təbii ki, o dövrdən bəri Azərbaycan lobbisi 907-ci düzəlişə əlavəni ləğv etdirmək, Amerikadan Azərbaycana gələn yardımı bərpa etmək üçün tədbirlər gördü. Lakin Amerikada onların söylərinə qarşı güclü müxalifət olan erməni lobbisi də boş dayanmırdı. Əslində 907-ci düzəlişə əlavə Amerika xalqının Azərbaycan haqqındakı hökmü deyildi. Bu, ABŞ-da parlamentar demokratiyasının çatışmayan cəhətlərini əks etdirən bir nümunədir. Zənnimcə, bu qanunvericilik aktı tarixdə Amerika demokratiyası üçün həmişəlik ləkə olaraq qalacaqdır [5, s.3-4].

Zbiqnev Bzejnskinin Bakıya səfərlərindən birində Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətində yerli diplomatlarla görüşü keçirilmişdir. Müzakirə əsasən "907-ci düzəlişə əlavə" ətrafında gedirdi. Azərbaycanlı akademiklərin nə üçün ABŞ-ın Azərbaycan üzərinə sanksiyalar qoyduğunu başa düşməyə can atır, təkidlə ondan cavab istəyirdilər. Bzejnskinin cavabı isə çox sadə oldu: "Lobbi. Sistem açıq sistemdir. Siz də öz sözlünüzü deyə bilərsiniz. Başqa yolu yoxdur [3, s.120-123]. Ermənipərəst Konqres üzvləri dəridən-qabıqdan çıxmağa başlayırlar. Bunlar arasında kaliforniyalı Nənsi Pelozı, illinoyslu Con Porter, miçiganlı Co Nollenberq, virciniyalı Frənk Vulf daha fərqlənir. Onların çıxışları üzərində dayanmağa ehtiyac yoxdur. ABŞ konqresində daim Azərbaycanın maraqlarını dəstəkləyən R.Livinqston isə qeyd edirdi ki, bu məsələdə ABŞ Minsk Qrupunun həmsədri kimi həqiqətən neytral qalmalıdır. Maraqlı bir hadisə iclasın ikinci yarısında baş verir. Livinqston öz seçicilərini razı salmaq istəyən Konqres üzvlərinin mövqeyini qeyri-konstruktiv elan edir. Buna etiraz əlaməti olaraq indianalı demokrat Piter Viskloski erməni mənşəli seçicilərinin mövqeyini dəstəkləməkdən qürur duyduğunu bildirir və cavab verir: "Evə hər gün çörək aldığım adam ermənidir.

Süd aldığım qadın ermənidir. Hətta bərbərim belə ermənidir”. Livingston cavabı ona xas olmayan asta səslə verməyə başlayır: “Nə qədər də sadələşməyə mən. Məni ilk dəfə Konqresə seçəndə fikirləşirdim: qızıl kimi bir imkandır, Amerika dövlətinin maraqlarını dəstəkləməli olacağam. Sən demə, dəstəklədiyimiz tamam başqa bir şey imiş: öz qonşuluğumuzdakı çörək bişirənlər, süd satanlar, bərbərlər. Bütün bu illər boyu mən ABŞ-ın milli maraqları haqqında fikirləşmişəm. Mənim bəzi həmkarlarım isə özlərinin çörəkçi, südçü və bərbərləri haqqında düşünülmüş”. Bu istehzal fəaliyyətinin sonunda Livingstonun səsi ildırım kimi guruldaydı, amma dayanmırdı: “ABŞ-da azərbaycanlıların sayca ermənilərdən az olduğu faktına əsaslanıb qərar qəbul etmək olmaz”. Səsvermədən əvvəl çıxışında Livingston ermənipərəst qüvvələri “administrasiyanın mövqeyini dinləmək əvəzinə öz diplomatiyasını yeritmək cəhdi”ndə günahlandırdı.

1999-cu ildə respublikaçılar Konqresdə üstünlük əldə edir və Robert Livingstonu Nümayəndələr Palatasının spikeri seçməyə qərar verir. Təbii ki, bu Azərbaycan lobbisi üçün özünü daha çox tanımaq yolunda əsl fürsət olacaqdı. Lakin erməni lobbisi yenə dinc durmadı və tam belə bir zamanda Hastier jurnalının sahibi Larri Flint Bob Livingston haqqında həqiqətə uyğun olmayan məqalə dərc etdi. Məqalədə konqresmenin də nə vaxtsa eşq macərası olduğu kimi, şəxsi həyatına dair bir neçə iyrenc xəbər yazılmışdı. Cəmi 2-3 gün sonra Livingston söz-söhbətə son qoymaq üçün öz ailəsinə və mənsub olduğu partiyaya xələl gətirmək istəmədiyini elan edərək istefa verir. Və bununla da, Azərbaycan ABŞ Konqresində güclü müttəfiqini itirir.

Məhz burada itirdiklərimizdən bəhs edərkən, Azərbaycanın ABŞ-da ilk səfiri olmuş Hafiz Paşayevin öz xatirələrində ABŞ konqresində Azərbaycana verilən yardımın miqdarı barədə müzakirələr haqqındakı qeydlərindən sitat gətirmək istərdim. Səfirimiz Azərbaycana veriləcək yardımın miqdarının müəyyənlişməsi zamanı oynanılan siyasi oyunları təsvir edərək belə qeyd edir: “Buş Administrasiyası Qafqaza hərbi yardım paketini konqresə təklif edərkən Azərbaycana 8 milyon dollar, Ermənistanı isə 2 milyon dollar maliyyəyə yardımı ayrılması nəzərdə tutulurdu. Bu qərardan xəbərdar olan erməni lobbisi qərar konqresdə müzakirəyə qoyulmadan var gücü ilə fəaliyyətə başlayır və Konqresdə Azərbaycanı bu imkandan məhrum edir. Nümayəndələr Palatası Buş Administrasiyasının təklifini dəyişir: paritetə üstünlük verilməsi bəhanəsilə hər ölkə üçün 5 milyon dollar hərbi yardım ayrılması barədə qərar qəbul edir. Senata ötürülən qanunvericilik layihəsi isə erməni lobbisinin təsirinə məruz qalaraq kökündən dəyişdirilir. Senat Ermənistanı 8 milyon dollar hərbi yardım ayrılmasına qərar verir. Azərbaycana hərbi yardımı müəyyən etmək isə Administrasiyaya həvalə olunur. Beləliklə, 8-2 hesabla Azərbaycanın xeyrinə başlayan siyasi oyunda mütənasiblik qəsdən Azərbaycanın əleyhinə dəyişdirilir [3, s.135-136].

Yəqin ki, hamımızı bir sual maraqlandırır: “Bəs bütün bunlar baş verərkən Azərbaycan lobbisi hara baxırdı?” Cavab sadə və olduqca acınacaqlıdır. Təbii ki, bizim o dövrlərdə də kifayət qədər lobbilər şirkətlərimiz olub, lakin lobbilər strategiyamız olmayıb. Azərbaycanın maraqlarının Vaşinqtonda layiqincə təmsil olunması üçün tək lobbilər şirkətinə deyil, əslində uzun müddət üçün planlaşdırılmış davamlı və nizamlı lobbilər strategiyasına ehtiyacı var. Azərbaycanın ABŞ konqresindəki məğlubiyyətində günahı oyunçuların zəifliyinə bağlamaq yanlış olardı. Azərbaycan səfirliyinin Vaşinqtonda fəaliyyəti təqdirəlayiqdir. Bu oyunda zəif halqa məşqçidir. Məşqçi isə olmayan lobbidir. Güclü məşqçi isə nə çoxsaylı lobbilər şirkəti, nə də yüksək maliyyə imkanlarının olmasıdır. Mahir məşqçi davamlı və nizamlı lobbilər strategiyasının işlənilib hazırlanması və məhz bu strategiyanın həyata keçirilməsi üçün sanballı komandanın yaradılması deməkdir.

ABŞ Konqresində lobbilər olunan hər bir təklif yalnız bir prinsipə əsaslanmalıdır: bu təklif ona səs verəcək Konqres üzvünə nə vəd verir? Veriləcək vəd isə çox konkretdir: seçicilərin səsi və seçki kampaniyası üçün pul vəsaiti. Unutmayaq ki, Vaşinqton siyasətində şəxsi maraq ədalət və mənəviyyatdan üstün tutulur. Çoxsaylı və təşkil olunmuş diasporu olmayan Azərbaycan Konqres üzvlərinə seçici səsi və ya kampaniya pulu təklif edə bilmir. Lakin Azərbaycan güclü, şirnikləndirici iqtisadi potensiala sahibdir. Bu gün ölkəmizdə iqtisadi maraqlar siyasi maraqları ardınca çəkib aparan katalizator rolunu oynaya biləcək gücdədir. Vaxtilə bütün bunları görə bilən güclü, qabaqgörən diplomat Heydər Əliyev ABŞ-da neft lobbisinin güc və imkanlarından tam istifadə edə bilmişdi. Neft lobbisinin bir neçə illik fəaliyyəti isə Azərbaycanın Vaşinqtonla bağlı lobbilər strategiyasının hansı prinsipə əsaslanma biləcəyini müəyyən etmişdi: biznes diasporu. Etnik diasporun olmadığı bir şəraitdə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Amerika şirkətləri biznes diasporu rolunu oynamağa qabildir. Yaxın 10-15 il ərzində qurulan lobbilər strategiyası məhz bu prinsipə əsaslanmalıdır: lobbilər arxasında biznes dayanmalıdır.

Bizim nə qədər qədim dövlətçilik ənənələrimiz olsa da, bu sahə bizim üçün yeni bir sahədir, hələ bu istiqamətdə təcrübəsiz sayılırıq və daha çox mütəxəssisə ehtiyacımız var. Ən böyük problemimiz isə xaricdəki müxtəlif Azərbaycan icmaları arasında əlaqənin zəif olmasıdır. Onu da qeyd edək ki, həmin icmalar və cəmiyyətlər ictimai təşkilatlardır. Onlar Azərbaycan dövləti tərəfindən yaradılmır, idarə olunmur, sadəcə dövlət onların fəaliyyətinə istiqamət verir, yardım göstərir. Lakin bir faktır ki, fəaliyyəti zəif olan icmaların gücləndirilməsi üçün Azərbaycan dövləti və aidiyyətli qurumlar ən azından lazımı işləri görməyə çalışsalar da, əfsuslar olsun ki, bu gün Azərbaycan lobbisi beynəlxalq arenada “öz sözünü demək”, dünya dövlətlərinə, beynəlxalq təşkilatlara “öz səsini çatdırmaq” gücünə ümumiyyətlə

sahib deyil. Fikrimcə, Azərbaycan lobbiçilik sahəsində təsirli olmaq üçün ilk növbədə xarici ölkələrdəki Azərbaycan cəmiyyətləri arasındakı dağınıqlığı aradan qaldırmalı, onlar arasında koordinasiya yaratmalı, daha sonra bu sahəyə daha çox maliyyə vəsaiti ayıraraq daha çox savadlı kadrları cəlb etməlidir.

Məlumdur ki, ermənilər əsrlər boyu diaspor fəaliyyəti ilə məşğul olublar. Ermənilər vətənsiz bir toplum olduğundan dünyanın hər yerinə yayılıblar. Ona görə onların öz mövcudluqlarının qorunub saxlanması üçün yeganə yol diaspor olub. Təbii ki, bu baxımdan onlar bizdən qat-qat daha fəal və daha təcrübədirlər. Amma buna baxmayaraq bu gün Avropada, Amerikada, Rusiyada fəaliyyət göstərən Azərbaycan diasporu erməniləri elə bir küncə sıxışdırıb ki, ermənilər artıq azərbaycanlılar haqqında mənfi bir fikir söyləməyə qorxurlar. Çünki dərhal layiqli və lazımı cavablarını alırlar. Bu da onunla bağlıdır ki, diaspor məsələsi ilə Azərbaycanda dövlət səviyyəsində məşğul olurlar və bu məsələlər ciddi şəkildə nəzarət altında saxlanılır.

Bəs ümumiyyətlə bu gün ABŞ-da Azərbaycan lobbisi varmı? ABŞ milli konqresinə təsir göstərmə gücündədir? Ümumiyyətlə ABŞ-da yaşayan azərbaycanlılar da olduqca dağınıq olub təşkilati struktura malik deyillər. Azərbaycan dövləti ABŞ-da Ukrayna və Yəhudi lobbisindən gücündən istifadə edərək möhkəmlənməyə çalışır. Lobbi fəaliyyətində türk lobbisi ilə olduqca sıx əməkdaşlıq etsək də, hamımıza məlumdur ki, qardaş ölkə Türkiyənin də lobbiçilik fəaliyyəti bir o qədər də qənaətbəxş deyil [4, s.218-222]. Amerikadakı Azərbaycan lobbisi yəhudi lobbisi ilə sıx əlaqələrə malikdir. ABŞ-da yaşayan etnik azərbaycanlıların da sayı az deyildir, təəssüf ki, onların bir-birilə sıx əlaqələri olmadığına görə güclü diaspor təşkil etməzlər. Onların bir qismini Cənubi (İran) Azərbaycandan olan mühacirlər təşkil edir ki, bunların da çoxu özlərini fars hesab edirlər. ABŞ-da fəaliyyət göstərən çoxsaylı erməni təşkilatlarının müqabilində cəmi iki azərbaycanpərəst təşkilat – “Amerikan-Azərbaycan Şurası” və “Amerikan-Azərbaycan Cəmiyyəti” mövcuddur.

Azərbaycan uğur qazanmaq üçün lobbiçilik strategiyasında iki meyarı əsas tutmalıdı: nüfuz və status. Azərbaycan adına lobbiçilik fəaliyyəti yürüdəcək şirkətin nüfuzu olduqca mühüm amildir. Vaşinqton saysız-hesabsız lobbiçilər məskəni olsa da, bu lobbistlərin yalnız kiçik bir qrupu effektiv fəaliyyət göstərərək sistemə təsiretmə gücünə sahibdi. Nüfuz vacibdir, çünki yalnız siyasi çəkiyə malik olan lobbist kritik bir anda telefon dəstəyini qaldıraraq spikerlə, komissiyaların rəhbərliyi ilə və ya kabinet üzvü ilə birbaşa əlaqə saxlaya bilər. Lakin eyni zamanda “Pulumuzu vermişik, demək işimizi görəcəklər” mentaliteti ilə lobbi strategiyası quraraq hər şeyi amerikalı şirkətlərdən gözləmək də ağılsızlıq olar.

Fikrimcə, təhsildən, təcrübəsindən və ya titulundan asılı olmayaraq heç bir amerikalı lobbist Azərbaycana vətənpərvərlik hissi ilə yanan azərbaycanlı gənc qədər can yandıra bilməz. Deməli, özümüz də içimizdə

amerikan təcrübəsindən bəhrələnərək bu sahədə savadlı, peşəkar kadrlar yetişdirməliyik. Son nəticədə isə yenə də təşkilatçı və cavabdehlik rolu səfirlərin üzərinə düşür. Onlar bu prosesin başında duraraq effektiv lobbi mexanizminin yaradılmasına başçılıq etməlidirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. *Abdullayeva N.* Xocalı soyqırımını törədənlər cəzalanmalıdır / “Palitra” qəz., 2018, 27 fevral, №38, s.12
2. *Allahverdiyev B.* Uzun bir tarixi yol keçmiş Azərbaycan diasporu. Azərbaycan diasporunun yayılma arealı günü-gündən daha da genişlənir // *Azad Azərbaycan*, 2018, 16 yanvar, №7, s.5
3. *Paşayev H.* Bir səfirin manifesti, Bakı: Şərq-Qərb, 2007, 248 s.
4. *Tayyar Arı.* Amerikada Siyasal Yapı Lobilər və Dış politika. Ocak, 2000, 310 s.
5. *Orucov Ş.* Türk milliyətçiliyinin təntənəsi // “Millət” qəz., 1994, 1 sentyabr, s.3
6. *Cəfərov N., Sərdarov V., Cəfərov A.* Azərbaycançılıq ideologiyasının etnoqrafik əsasları. Bakı: Elm və təhsil, 216 s.
7. http://azerbaijans.com/content_1713_az.html 30 iyul
8. http://www.anl.az/down/meqale/yeni_az/2013/dekabr/340029.htm 30 iyul
9. http://azerbaijan.az/portal/Society/Diaspora/diaspora_a.html 30 iyul

Redaksiyaya daxil olub 13.08.2020